

Tony Macfadyen, Rob Harding

PORADNICTWO ZAWODOWE DLA ABSOLWENTÓW ANGIELSKICH
GIMNAZJÓW. ROLA I POSTAWA PRACOWNIKÓW SZKÓŁ
GIMNAZJALNYCH. CZY W POLSKIM SYSTEMIE EDUKACJI MOŻNA
WYKORZYSTAĆ ANGIELSKIE DOŚWIADCZENIA?

Wprowadzenie

Badanie zostało przeprowadzone w Anglii w czasie, kiedy system poradnictwa zawodowego przechodził istotne zmiany. Projekt badający jego funkcjonowanie o nazwie Information, Advice and Guidance (IAG) opracowano po ogłoszeniu programu reformy systemu edukacyjnego w dokumencie *14–19 Education and Skills White Paper* (Biała księga edukacji i umiejętności uczniów w wieku 14–19 lat)¹. Program reform opierał się na trzech głównych założeniach. Pierwsze dotyczyło ekonomii: strategia poradnictwa zawodowego miała tworzyć wysoko wykwalifikowaną siłę roboczą na miarę wymagań globalnej gospodarki. Po drugie celem strategii było promowanie sprawiedliwości społecznej poprzez danie szans na osiągnięcie sukcesu wszystkim bez względu na pochodzenie. Trzeci ważny element to dostosowanie poradnictwa zawodowego do indywidualnych potrzeb, możliwości i ambicji poszczególnych uczniów. Reformy systemu poradnictwa zawodowego ogłoszone przez rząd w 2009 roku po części wynikały z wniosków głośnego raportu *Fair Access to the Professions* (Równy dostęp do zawodów)². W odpowiedzi na ten raport rząd opracował strategię poradnictwa zawodowego *Quality, Choice and Aspiration* (Jakość, wybór i aspiracje)³.

Można odnaleźć szereg związków między strategią a polskim aneksem do Rozporządzenia:

2.2. Zakres działań umożliwia realizację podstawy programowej. [Oferta edukacyjna odpowiada potrzebom uczniów i rynku pracy. Oferta edukacyjna jest modyfikowana i wzbogacana, umożliwiając rozwój zainteresowań uczniów.]

2.6 Prowadzone są działania służące wyrównaniu szans edukacyjnych. [W szkole lub placówce są prowadzone działania zwiększające szanse edukacyjne uczniów, uwzględniając indywidualizację procesu edukacji.]

3.2 Wykorzystywane są informacje o losach absolwentów. [Szkola lub placówka wykorzystuje informacje o losach absolwentów do doskonalenia efektów nauczania i wychowania i w różnych formach współpracuje ze swoimi absolwentami.]

3.4 Rodzice są partnerami szkoły. [Szkola lub placówka pozyskuje i wykorzystuje opinie rodziców na temat swojej pracy. Szkoła lub placówka wspiera rodziców w wychowaniu dzieci.]

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie wniosków, które pozwolą lepiej zrozumieć postrzeganie roli nauczycieli w udzielaniu szesnastolatkom pomocy w wyborze dalszej kariery. Naszą ambicją jest podniesienie jakości poradnictwa zawodowego dla uczniów, aby mogli oni podejmować lepsze, bardziej świadome decyzje, oraz całościowe usprawnienie systemu doradztwa zawodowego dla absolwentów gimnazjów. Dzięki

¹ DCSF, *14–19 Education and Skills*, 2005, <http://www.dcsf.gov.uk/14-19/documents/14-19whitepaper.pdf>.

² *Fair Access to the Professions* (2009).

³ DCSF, *Quality, Choice and Aspiration*, 2009, <http://publications.education.gov.uk/eOrderingDownload/IAG-Report-v2.pdf>.

temu zmniejszy się liczba osób wybierających niewłaściwą szkołę oraz takich, które po ukończeniu gimnazjum nie uczą się dalej, nie mają pracy ani nie przyuczają się do żadnego zawodu (ang. *not in education, employment or training*, NEET). Autorzy zwracają również uwagę na potrzeby nauczycieli w zakresie ustawicznego rozwoju zawodowego.

Doradztwo zawodowe w Wielkiej Brytanii

Mimo wysiłków na rzecz zmniejszenia liczby bezrobotnych i nieuczących się młodych ludzi niektóre badania wskazują, że pogarszająca się jakość doradztwa zawodowego może w istocie przyczynić się do zwiększenia liczby absolwentów gimnazjów zmieniających szkoły lub zupełnie rezygnujących z dalszej edukacji⁴. Ponadto szkoły w dzisiejszych czasach funkcjonują w konkurencyjnym otoczeniu, co oznacza, że mogą udzielać porad bardziej z myślą o interesach instytucji niż o przyszłości młodych ludzi⁵. Przez wiele lat w Wielkiej Brytanii nie funkcjonował żaden formalny system doradztwa zawodowego⁶. Co więcej, rząd Partii Pracy stracił zaufanie do utworzonego około dziesięciu lat temu portalu doradztwa zawodowego „Connexions”, który w kwietniu 2008 roku zastąpiła Rada Edukacji i Umiejętności (Learning and Skills Council), a związana ze zmianami niepewność nie przyczyniła się bynajmniej do poprawy sytuacji.

Badania potwierdzają taki stan rzeczy: z internetowej ankiety przeprowadzonej przez British Youth Council w 2009 roku wynika, że zaledwie 20% młodych ludzi uważa, iż otrzymuje wystarczającą pomoc w wyborze ścieżki kariery⁷. z uwagi na taki stan rzeczy brytyjski Departament ds. Dzieci, Szkół i Rodzin (Department for Children, Schools and Families, DCSF) zaproponował w 2009 roku reformę systemu poradnictwa zawodowego umożliwiającą uwolnienie potencjału młodych osób i uwzględniającą różnorodne źródła, z których uczniowie czerpią pomoc przy podejmowaniu decyzji⁸.

Jednym z głównych celów programu reform było poprawienie statystyk nie tylko przez skłanianie uczniów do kontynuowania edukacji, ale również przez zapobieganie rezygnacji z wybranej szkoły dzięki pomocy w wyborze właściwego kierunku. Drugim celem była zmiana programu nauczania w taki sposób, aby młodzi ludzie czuli większą motywację, widząc, że to, czego się uczą, lepiej przygotowuje ich do dorosłego życia. Do głównych inicjatyw w Anglii należał realizowany we współpracy z pracodawcami program kursów dyplomowych (The Diploma, 2008), łączący naukę przedmiotów szkolnych z przygotowaniem zawodowym w zakresie różnych sektorów gospodarki.

⁴ M. Morris, *Advice and Guidance in Schools: a report prepared for the National Audit Office*, National Audit Office, London 2003; National Audit Office, *Department of Education and Skills – Connexions Service for all young people*, HMSO, London 2004.

⁵ (Hodgson i Spours, 2008).

⁶ K. Roberts et al., *Career Guidance: Constructing the Future*, Institute of Career Guidance 2000.

⁷ British Youth Council, *Young People's views on finding out about jobs and careers*. National Children's Bureau and Youth NCB 2009.

⁸ DCSF, *Quality, Choice and Aspiration*, 2009.

Do ważniejszych elementów polityki edukacyjnej w Wielkiej Brytanii należy podstawa programowa dla młodzieży w wieku 14–19 lat. Absolwenci gimnazjów mogą teraz wybierać spośród wielu szkół i kursów, takich jak kursy dyplomowe, matura międzynarodowa, praktyki zawodowe, szkoły przygotowujące do matury czy egzaminy zawodowe BTEC. Dla uczniów oznacza to trudności w wyborze właściwego kierunku. Dlatego tak ważne jest zapewnienie im jak najlepszej pomocy w wyborze ścieżki kariery.

Wśród młodzieży w wieku 15–16 lat (angielska klasa XI) przeprowadzono badanie dotyczące postrzegania przydatności i jakości poradnictwa zawodowego ze strony nauczycieli⁹. Okazało się, że z jednej strony uczniowie uważają, iż nauczyciele są dla nich ważni i radzą się ich w kwestii wyboru ścieżki kariery. z drugiej – z badania wynika, że uczniowie nie mają zaufania do wiedzy nauczycieli na temat możliwości wyboru. Wielu respondentów sądzi, że ich porady często ograniczają się do uczonych przedmiotów i tradycyjnych form edukacji, w związku z czym nie są zbyt przydatne¹⁰. Podobne wnioski płyną z badania przeprowadzonego wśród uczniów szkół zawodowych, którzy w większości wyrażali się krytycznie o otrzymanej w gimnazjum pomocy w wyborze dalszej edukacji¹¹. Ponadto uczniowie, którzy z uwagi na sytuację rodzinną mieli trudniejszy dostęp do nauki, są bardziej nieufni wobec osób w ich otoczeniu i wobec społeczeństwa w ogóle¹². Taki brak zaufania może uniemożliwiać mobilność społeczną i próby wyrównania niesprawiedliwości społecznych.

Naszym zdaniem sytuacja opisana w niniejszym artykule dotyczy całej Europy, zważywszy, że mimo znacznych środków przeznaczanych przez nasze państwo na reformę edukacji młodzieży w wieku 14–19 lat, nie sposób określić, ile nauczyciele wiedzą o zmieniających się realiach, jaki jest ich stosunek do zmian i w konsekwencji, jak postrzegają siebie w charakterze doradców zawodowych uczniów kończących gimnazjum.

Sprawiedliwość społeczna

Reformę systemu poradnictwa zawodowego w szkołach należy rozważać w kontekście sprawiedliwości społecznej. Ważne są głosy na temat doświadczeń szkolnych pochodzące zarówno od dzieci, jak i od dorosłych. Zważywszy na trudną sytuację, w jakiej znajduje się wielu młodych ludzi, bardzo duże znaczenie ma dla nich pomoc

⁹ E. McCrum, T. Macfadyen, A. Kempe, *Information, Advice and guidance at Year 11: a pupil's perspective*, dokument zaprezentowany podczas konferencji British Education Research, 3–6 IX 2009: Manchester, England.

¹⁰ *Ibidem*; Fuller C., Macfadyen T., McCrum E., Heighes D., Kempe A., „What should I do now?” *An exploration of Information, Advice and Guidance provided for year 11 pupils*, dokument zaprezentowany podczas konferencji British Education Research Association, 3–6 IX 2009, Manchester, England.

¹¹ (Macfadyen i Fuller, 2010).

¹² R. Harding, *The Function of Trust, with reference to the Birmingham Study of 14-16 year olds*, [w:] J. Arthur (red.), *Citizens of character: new directions in character and values education*, Imprint Academic, Exeter 2010.

w dokonywaniu przyszłych wyborów. Wielka Brytania znajduje się na dwudziestym pierwszym – ostatnim – miejscu w rankingu dobrobytu dzieci w bogatych krajach¹³. Możliwości mobilności społecznej nie zwiększają się, co dla wielu dzieci oznacza słabe perspektywy na zmianę statusu społecznego. w porównaniu z innymi państwami europejskimi angielski i walijski system edukacji w szkołach średnich charakteryzuje się niskim odsetkiem uczącej się młodzieży, dużą liczbą uczniów porzucających szkołę oraz słabymi wynikami¹⁴. Badania pokazują również, że w angielskich rodzinach o niższym statusie społeczno-ekonomicznym rodzice mniej angażują się w edukację swoich dzieci¹⁵. Brak wsparcia może powodować, że część młodych ludzi zupełnie zrezygnuje z podejmowania decyzji o swojej przyszłości¹⁶, co będzie miało duży wpływ na ich przyszłą sytuację zawodową.

Tutaj mogliby pomóc nauczyciele. Przedstawione poniżej badanie jest po części próbą odpowiedzi na pytanie, jak widzą oni swoją rolę w poradnictwie zawodowym i czy w ogóle czują się kompetentni do udzielania porad. Głównym celem reform skierowanych do młodzieży w wieku 14–19 lat jest więc zapewnienie wszystkim uczniom pomocy w wyborze kariery, która pozwoli im podjąć decyzję o dalszej edukacji¹⁷. Wysokiej jakości poradnictwo zawodowe jest wyrównawczym i jednocześnie zapobiegawczym sposobem na rozwiązanie problemu około 10% młodych ludzi kończących edukację w wieku 16 lat¹⁸, a w szczególności tych, którzy po skończeniu szkoły pozostają bezrobotni (tak zwani NEET [*Not in Education, Employment, or Training*]). w efekcie poradnictwo zawodowe stanowi obecnie stały element podstawy programowej¹⁹, co ma istotne znaczenie z uwagi na uczniów znajdujących się w gorszej sytuacji.

Młodzi ludzie, którzy nie uczą się ani nie pracują, często mają słabe zdrowie, wczesnie zostają rodzicami i borykają się z problemami finansowymi²⁰. Niepokoi także to, że poziom mobilności społecznej zasadniczo nie uległ zmianie od 1970 roku²¹. Dzieci w gorszej sytuacji społecznej lub ekonomicznej nadal często wyrażają się negatywnie

¹³ UNICEF, *Child Wellbeing in Rich Countries*, 2007, s. 2–3, http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf.

¹⁴ R. Pring et al., *Education for All: the future of education and training for 14–19 year olds*, Routledge, London 2009.

¹⁵ S.J. Ball, *Class Strategies and the Education Market: The Middle Classes and Social Advantage*, Routledge, Falmer 2003; F. Devine, *Class Practices: How Parents Help Their Children Get Good Jobs*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.

¹⁶ (Fuller, 2009).

¹⁷ DCSF, *Quality, Choice and Aspiration*, 2009.

¹⁸ British Chambers of Commerce, *Lost Talent – Not in Education, Employment or Training*, Oct. 2008, www.britishchambers.org.uk/.../lost-talent-not-in-education-employment-or-training.html.

¹⁹ R. Pring et al., *op. cit.*

²⁰ (Social Exclusion Unit, 1997).

²¹ „*Getting On, Getting Ahead*”, *Cabinet Office Report*, London 2008, <http://www.cabinetoffice.gov.uk/>.

o szkole i mają niskie oczekiwania wobec własnych osiągnięć i możliwości zdobycia kwalifikacji²².

Nie ulega wątpliwości, że szkoła może wywierać – i wywiera – bardzo pozytywny wpływ na większość dzieci. z serii ankiet przeprowadzonych przez The National Foundation for Educational Research²³ wśród 7-, 11- i 16-latków mieszkających w Londynie (badanie Blatchforda) wynika, że wynoszą oni ze szkoły pozytywne doświadczenia²⁴. Uczniowie uważają, że szkoła ma duże znaczenie dla ich przyszłości, dostrzegają wartość zdobywanych umiejętności i są gotowi włożyć wysiłek w ich zdobycie. Mimo wszystko takie pozytywne nastawienie nie zawsze idzie w parze z zamiarem kontynuowania edukacji po ukończeniu 16 lat, kiedy nauka nie jest już obowiązkowa. Pozytywna ocena szkoły nie jest jednoznaczna z chęcią dalszego kształcenia.

Inna sprawa, że trwanie w gorszej sytuacji społecznej nie jest tak prostym problemem, jak mogłoby się wydawać. Wiele badań wskazuje, że młodzi ludzie najczęściej mają bardzo silne poczucie osobistej odpowiedzialności. Na przykład Atwood i in.²⁵ oraz Ball i in.²⁶ dowodzą w swoich badaniach, że młodzi ludzie, nawet znajdujący się w trudniejszej sytuacji społecznej czy ekonomicznej, uważają, że ich możliwości i zachowanie ma wpływ na ich własne życie oraz że „sami piszą swoją biografię”²⁷. Pokazuje to, że mimo utrwalania strukturalnych nierówności na poziomie indywidualnej percepcji, młodzi ludzie czują, że mogą dokonywać wyborów i że podejmowane przez nich działania wywierają realny wpływ na to, jak potoczy się ich dalsze życie. Problem polega na tym, że przeszkodą w „pisaniu własnej historii” mogą być nierówności strukturalne. w związku z tym silne poczucie osobistej odpowiedzialności nie przekłada się na korzystanie z poradnictwa zawodowego w celu pokierowania własną karierą.

Wielu uczniów z ubogich rodzin kończy edukację w wieku 16 lat, alarmujący jest także odsetek tych, którzy planują naukę w szkole średniej i na studiach, a potem z niej rezygnują²⁸. Sposobem na poprawę takiego stanu rzeczy jest personalizacja

²² D. Reay, *The zombie stalking English Schools: social class and educational inequality*, „British Journal of Educational Studies” 54(3)/2006, s. 288–307; D. Reay, D. William, „I’ll be a nothing”: *structure, agency and the construction of identity through assessment*, „British Education Research Journal” 25(3)/1999, s. 343–354.

²³ Keys W., *Attitudes to School of Top Primary and First Year Secondary Pupils*, NFER, Windsor 1995; Keys W., Fernandes C., *What do pupils think about school?*, NFER, Windsor 1993; Maychell K., Pathak S., Evans C., Brooks, Lee B., *Leaving at 16*, NFER, Windsor 1998.

²⁴ P. Croll, G. Atwood, C. Fuller, *Children’s Lives and Children’s Futures*, Continuum, London 2010.

²⁵ G. Atwood, P. Croll, J. Hamilton, *Re-engaging with education*, „Research Papers in Education” 18(1)/2003, s. 75–95.

²⁶ S. Ball, M. Maguire, S. Macrae, *Choice, Pathways and Transitions Post-16: New Youth, New Economies in the Global City*, Routledge, London 2000.

²⁷ U. Beck, E. Beck-Gernsheim, *Individualization*, Sage, London 2002, s. 3.

²⁸ Arthur J., Harding R., *Citizens of Character: the values and dispositions of 14–16 year olds in the Hodge Hill Constituency*, UoB, Birmingham 2009.

poradnictwa zawodowego w szkołach. Wynika stąd konieczność poznania stosunku nauczycieli do pomagania uczniom z różnymi potrzebami w wyborze kariery.

Personalizacja

Spersonalizowane poradnictwo zawodowe wymaga troski i znajomości ucznia. Uczeń niewiedzący, czego oczekiwać po społeczności, do której ma dołączyć, wiele traci. Bauman określa obecną zmienną sytuację na świecie mianem współczesności „płynnej” w odróżnieniu od „stabilnej”, jaka istniała wcześniej²⁹. Jego zdaniem człowiek doświadcza niekończącej się serii krótkotrwałych projektów i epizodów nieukładających się jednak w sekwencję, którą można by określić mianem kariery czy postępu. Fragmentaryczność życia wymaga od nas elastyczności i umiejętności dostosowywania się: musimy być wciąż gotowi na szybkie zmienianie taktyki i korzystać z tych możliwości, jakie są dla nas w danym momencie dostępne. Coraz częściej dotyczy to młodych ludzi planujących rozpoczęcie kariery zawodowej i budowanie stabilnej przyszłości. Zmieniający się stosownie do nowej sytuacji ekonomicznej rynek pracy otwiera przed nimi krótkoterminowe możliwości w nowych sektorach zatrudnienia, nie dając pełnego poczucia bezpieczeństwa. Podsumowując, transformacje ekonomiczne i społeczne w ostatnich latach stawiają duże wyzwania przed młodymi ludźmi zamierzającymi odnaleźć się w nowej rzeczywistości, a tym samym przed nauczycielami, których zadaniem jest udzielanie im stosownych porad.

Metodologia

Badanie internetowe przeprowadzono na grupie nauczycieli gimnazjów udzielających lub mających udzielać poradnictwa zawodowego 16-latkom (takich jak wychowawcy, kierownicy roku) z czterech hrabstw w południowoschodniej Anglii (N = 301). Dodatkowo przeprowadzono rozmowy telefoniczne z podgrupą dwudziestu nauczycieli.

Badanie dotyczyło stosunku nauczycieli do udzielania poradnictwa zawodowego młodzieży w wieku ponad 16 lat i ich doświadczeń w tym zakresie. Zebrano dane na temat szkół respondentów, oferty i poziomu placówek, wiedzy nauczycieli na temat kwalifikacji potrzebnych do udzielania poradnictwa zawodowego oraz tego, jak oceniają oni własne kompetencje w zakresie doradzania uczniom w dokonaniu wyboru spośród szeregu dostępnych możliwości. Pytano również o opinię nauczycieli w innych kwestiach, takich jak korzystanie przez uczniów z ich rad, wsparcie udzielane przez szkoły nauczycielom w roli doradców zawodowych oraz obraz możliwości dostępnych dla 16-latków, widzianych oczami nauczycieli.

Ankieta poruszała też kwestie wynikające z poprzednich badań przeprowadzonych wśród uczniów ostatniej klasy gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Po zakończeniu ankiety internetowej przeprowadzono rozmowy poświęcone niektórym ważniejszym

²⁹ Z. Bauman, *Liquid Modernity*, Polity Press, Cambridge 2000.

tematom. Dotyczyły one między innymi pomocy szkoleniowej, jakiej nauczyciele potrzebują do udzielania poradnictwa zawodowego, oraz pomysłów na jego spersonalizowanie. Pytano również o opinie nauczycieli na temat innych osób (rodziców/opiekunów, wychowawców, nauczycieli poszczególnych przedmiotów i doradców zawodowych), których rad młodzi ludzie słuchają najbardziej.

Dane zbierano w okresie od kwietnia do lipca 2010 roku. Pilotażową ankietę internetową zakończono na początku stycznia 2010 roku, a jej wyniki wykorzystano w głównej części badania. Dane zebrano i wprowadzono do programu Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) na potrzeby analizy statystycznej. Ankieta dostarczyła danych ilościowych do analizy statystycznej, na podstawie której określono najważniejsze tematy i zachodzące relacje. Wszystkie rozmowy, trwające około pół godziny, przeprowadzono telefonicznie, nagrano i poddano analizie w celu określenia prawidłowości i wniosków wynikających z danych.

Cechy badanej populacji

Płeć

66% przebadanych to kobiety, 34% to mężczyźni.

Staż pracy

8% badanej populacji to nauczyciele ze stażem pracy krótszym niż jeden rok, 25% pracowało w zawodzie krócej niż pięć lat. Kolejne 25% to nauczyciele pracujący od sześciu do dziesięciu lat, 15% badanych uczyło przez jedenaście do piętnastu lat. 27% badanych pracowało w zawodzie od ponad piętnastu lat.

Dodatkowe obowiązki

72% ankietowanych nauczycieli miało dodatkowe obowiązki (na przykład 14% należało do zespołów tak zwanych Senior Leadership Team, 40% było kierownikami oddziałów, 11% kierownikami roku, a pozostałe 34% pełniło inne obowiązki). 77% respondentów to wychowawcy, co należy do typowych obowiązków nauczycieli w Anglii.

Wnioski z ankiety

Wiedza na temat kwalifikacji

Matura (egzamin A-level) to jedyny rodzaj kwalifikacji zdobywanych w szkołach ponadgimnazjalnych, o którym większość nauczycieli (84%) ma szeroką wiedzę. Następne w kolejności są kwalifikacje zawodowe BTEC: 22,5% nauczycieli twierdzi, że zna ten temat „bardzo dobrze”.

Typowa odpowiedź nauczycieli na pytanie, czy czują się kompetentni do doradzania uczniom o innych możliwościach edukacji niż szkoły maturalne, brzmiała:

Czy mogę im doradzić inną ścieżkę edukacyjną niż szkoły maturalne? Nie, raczej nie.

Głównie z tego powodu, że brakuje INFORMACJI na ten temat. Nikt mnie nigdy o tym nie informował.

Okazuje się, że wiedza na temat kwalifikacji ponadgimnazjalnych ogranicza się zasadniczo do tradycyjnych szkół przygotowujących do matury (większość nauczycieli jest absolwentami takich właśnie placówek). Znaczna część nauczycieli w szkołach, w których są klasy dla uczniów w wieku 16–18 lat (6th form – dwa lata nauki, nieobowiązkowe, przygotowujące do egzaminów A-level), potwierdza, że dla szkół najważniejsze są klasy maturalne, w związku z czym rekrutacja uczniów do takich klas jest istotną kwestią.

Wiedza nauczycieli na temat możliwości zatrudnienia i kursów zawodowych dla absolwentów ich szkół jest niewielka: 54% wie „mało lub zupełnie nic” na temat możliwości zatrudnienia, a 77% „mało lub zupełnie nic” na temat szkoleń. Taki stan rzeczy wynika być może stąd, że brytyjski system nie jest obecnie przygotowany do szkolenia nauczycieli w zakresie tego typu ścieżek kariery. Jeden z nauczycieli, którego o to zapytaliśmy, odpowiedział:

Nasza szkoła nie jest taką szkołą.

Mimo to 58% nauczycieli uważa, że zasadniczo wie „dużo” o możliwościach edukacyjnych dla młodzieży w wieku 14–19 lat. Wynikałoby z tego, że nauczyciele mają mylne pojęcie o pełnym zakresie możliwości dalszej nauki lub podjęcia pracy przez młodzież w Anglii po ukończeniu 16 lat. Większość wydaje się sądzić, że jeśli wiedzą o szkołach przygotowujących do matury, to znaczy, że mają wiedzę o całości możliwości dla młodzieży w wieku 14–19 lat, co ma negatywny wpływ na poradnictwo zawodowe dla uczniów.

Czy nauczyciele czują się kompetentni do udzielania uczniom poradnictwa zawodowego?

Opinie nauczycieli na ten temat są dosyć zróżnicowane. Jeśli chodzi o doradzanie w kwestii kursów dyplomowych (The Diploma, główny filar rządowych reform programu

edukacji młodzieży w wieku 14–19 lat), tylko 5% respondentów czuje się przygotowanych do udzielania porad na ten temat, podczas gdy aż 73% uważa, że „raczej” lub „zupełnie” nie są kompetentni w tym zakresie. Jeden z nauczycieli zauważył:

Kiedy mamy w szkole dni otwarte i odwiedzający pytają nas o kursy dyplomowe, wszyscy kręcą przecząco głowami, bo nikt nic o tym nie wie.

Podobnie 64% badanych uważa, że nie ma kompetencji, aby doradzać uczniom o innych lokalnych instytucjach edukacyjnych dla absolwentów gimnazjów, z czego można wnioskować, że uczniowie nie mają pełnego obrazu dostępnych opcji. z drugiej strony nauczyciele czuli się „bardzo pewni”, jeśli chodzi o doradzanie w wyborze szkół przygotowujących do matury (67%).

Wynika z tego, że dysponują niewielką wiedzą na temat innych form edukacji dla młodzieży w wieku ponad 16 lat niż tradycyjne licea maturalne. Nie mają oni obowiązku znać szczegółowo całej oferty edukacyjnej dla młodzieży w wieku 14–19 lat, a dodatkowo można przypuszczać, że brak takiej wiedzy wynika z ciągłych zmian zachodzących w angielskiej edukacji w ostatnim okresie. Jeden z nauczycieli zauważył:

Jedynie, co się nie zmienia, to to, że ciągle wprowadza się jakieś zmiany i trudno za nimi nadążyć!

Co ciekawe, mimo ograniczonej wiedzy na temat innych możliwości niż szkoły przygotowujące do matury, 74% nauczycieli twierdzi, że czuje się „pewnie” lub „bardzo pewnie”, udzielając „uczniom ogólnych porad na temat wyboru kariery”. Sugeruje to, że nauczyciele w Anglii mają problem z właściwą oceną sytuacji, który należałoby rozwiązać, jeśli poradnictwo zawodowe w szkołach ma faktycznie obejmować wszystkich 16-latków.

Opinie nauczycieli o poradnictwie zawodowym w szkołach

Z naszego poprzedniego badania³⁰ wynika, że tylko 16% uczniów uważa, iż najlepszym źródłem poradnictwa zawodowego są nauczyciele, z drugiej strony 89% ankietowanych nauczycieli sądzi, że uczniowie „bardzo” lub „w pewnym stopniu” polegają na ich radach.

³⁰ Zob. E. McCrum, T. Macfadyen, A. Kempe, *op. cit.*

Czy mają zaufanie? Myślę, że tak. Uczniowie dosyć często przychodzą z pytaniami do nauczycieli przedmiotu.

Nauczyciel 9

Inny nauczyciel, któremu podczas rozmowy telefonicznej przedstawiono wynik badania wśród uczniów (16%), odpowiedział jednak następująco:

Nie dziwi mnie to. Sam bym nie słuchał własnych rad. Nie szkoli się nas w udzielaniu porad zawodowych, a to wymaga szczegółowej wiedzy.

Inny nauczyciel w następujący sposób wyjaśnia „brak zaufania do porad udzielanych przez nauczycieli”:

Wielu nauczycieli nie zaznało innego życia niż studia, a potem praca w szkole. Osobiście uważam, że mogę lepiej doradzać uczniom, ponieważ większość życia zawodowego spędziłem w różnych miejscach pracy, ale wielu nauczycieli nie ma takich doświadczeń.

Różnice w opiniach uczniów i nauczycieli na ten temat są istotnym wnioskiem, ponieważ pokazują rozbieżność między tym, jak uczniowie postrzegają wiedzę nauczycieli o dostępnych ścieżkach kariery, a jak oceniają ją sami pedagodzy. Wyniki badania sugerują, że nauczyciele uważają, iż są bardziej kompetentni do udzielania poradnictwa niż w rzeczywistości, co może niepokoić, bo takie przeświadczenie nie motywuje do pogłębienia wiedzy na ten temat, aby móc przedstawić uczniom pełen zakres dostępnych opcji edukacyjnych.

73% respondentów uważa, że najważniejszymi doradcami zawodowymi dla uczniów są nauczyciele przedmiotu. Nauczyciele stawiają więc siebie powyżej rodziców i szkolnych doradców zawodowych. Ten wynik stoi w sprzeczności z opinią uczniów: z poprzedniego badania wynika, że najważniejszym źródłem porad w wyborze kariery pozostają rodzice, a na drugim miejscu znajduje się rządowy portal Connexions³¹. w ważnym dla szkół dokumencie strategicznym zatytułowanym Quality, Choice and Aspiration (Jakość, wybór i aspiracje) Departament ds. Dzieci, Szkół i Rodzin³² ostrzega, że nie docenia się roli rodziców jako doradców zawodowych; wydaje się, że ten przekaz jeszcze nie dotarł do pedagogów.

50% nauczycieli uważa, że szkoły są zainteresowane doradzaniem uczniom w wyborze dalszej edukacji po ukończeniu 16 lat w taki sposób, aby poprawiło to pozycję placówki w rankingach.

³¹ C. Fuller, T. Macfadyen, E. McCrum, D. Heighes, A. Kempe, *op. cit.*

³² DCSF, *Quality, Choice and Aspiration*, 2009.

Zgodził się z tym niejeden nauczyciel:

Mam na myśli, że rankingi nie są bez znaczenia... kierownictwo szkoły może być pod presją.

Aby móc ocenić, na ile poważnie nauczyciele traktują swoją rolę jako doradców zawodowych, zapytano ich, ile czasu przeznaczają na pogłębianie swojej wiedzy w tej dziedzinie. Tylko 19% respondentów odpowiedziało, że spędza „dużo” czasu, pogłębiając wiedzę na temat edukacji młodzieży w wieku ponad 16 lat. 45% poświęca na to „trochę czasu” (choć wyniki innych badań mogą temu przeczyć), natomiast 36% – „mało lub bardzo mało” lub „w ogóle nie poświęca” czasu na zdobywanie nowych informacji. Poniższe cytaty oddają typowe odczucia nauczycieli w tej kwestii:

Brakuje czasu, ponieważ mamy dużo innych obowiązków, więc jeśli szukamy jakichś informacji, to tylko jeśli potrzebujemy ich w konkretnej sytuacji.

Wiedza o edukacji młodzieży w wieku ponad 16 lat? Będę brutalnie szczerzy – żadna. Mogę dawać tylko ogólne wskazówki.

Jestem kierownikiem oddziału i mam mnóstwo pracy. Bardzo mało robię w kwestii poradnictwa zawodowego dla uczniów.

Odpowiedzi udzielone w ankiecie i rozmowach telefonicznych wskazują wyraźnie, że nauczycielom brakuje woli, a raczej możliwości pogłębiania swojej wiedzy na temat edukacji młodzieży w wieku ponad 16 lat, ponieważ mają ważniejsze obowiązki.

Wsparcie udzielane nauczycielom przez szkoły w zakresie poradnictwa zawodowego dla uczniów

Sytuacja wygląda źle, ponieważ 50% nauczycieli twierdzi, że szkoły nie pomagają im „wcale” lub pomagają „w niewielkim stopniu” w zakresie doradzania uczniom w wyborze kariery. Nauczyciel A, zapytany, jaką pomoc daje mu szkoła, odpowiedział bez ogródek:

Żadną! Każdy na własną rękę szuka informacji na temat swojego przedmiotu... jeśli więc chodzi o wiedzę [ogólnie], odpowiedź brzmi: nie dostaję żadnej pomocy.

Z drugiej strony 16% szkół udziela pracownikom „dużo”, a 34% „trochę” wsparcia w zakresie poradnictwa zawodowego dla uczniów. Nauczyciel B opisuje ten zróżnicowany obraz następująco:

Osobiście czuję, że szkoła dużo mi pomaga. Wystarczy, że uczeń powie, iż interesuje się inżynierią, a ja od razu wiem, z kim powinienem o tym porozmawiać.

Szkoły różnią się pod tym względem; niektóre zwracają dużą uwagę na doradzanie uczniom w wyborze kariery, ale niemal dwie trzecie badanych nauczycieli (73%) twierdzi, że brakuje im informacji i wsparcia w tym zakresie. Zgadając się z Pringiem i in.³³, sugerujemy, aby szkoły kładły większy nacisk na poradnictwo zawodowe dla uczniów, jeśli chcemy, aby te różnice się wyrównały.

Wnioski

Z badania wynika, że nauczyciele mają inne zdanie na temat zaufania uczniów dla udzielanych przez nich rad niż sami uczniowie. Portal Connexions uznano za nieskuteczny, ale uważa się także, że nauczyciele są na czasie, w związku z czym nie stanowią dla niego dobrej alternatywy. Potrzebujemy systematycznej i metodycznej zmiany podejścia do świadczenia poradnictwa zawodowego przez nauczycieli, ponieważ jej obecna zróżnicowana jakość jest niezadowolająca pod względem moralnym i praktycznym.

Niepokojące jest przekonanie nauczycieli o posiadaniu szerokiej wiedzy na temat oferty edukacyjnej dla młodzieży w wieku 14–19 lat, ponieważ badanie pokazuje, że ogranicza się ona do tradycyjnego schematu ukończenia liceum i zdania matury. Nauczyciele o wiele mniej wiedzą na temat alternatywnych, pozaakademickich ścieżek kariery, które dla wielu uczniów są lepszym rozwiązaniem i dają większą szansę na sukces. Alternatywne formy edukacji, takie jak kwalifikacje BTEC, National Vocational Qualifications (NVQ), ostatnio wprowadzone kursy dyplomowe (*The Diploma*), matura międzynarodowa czy praktyki zawodowe nie są szeroko znane wśród nauczycieli gimnazjów. Sugeruje to, że dostrzegają oni wartość jedynie tradycyjnych liceów zakończonych maturą, co bardzo zawęża możliwości rozwoju zawodowego. Taki stan rzeczy po części wyjaśnia, dlaczego niektórzy młodzi ludzie, często w gorszej sytuacji społeczno-ekonomicznej, rezygnują z dalszej edukacji i zasilają szeregi bezrobotnych.

Istnieją dowody na to, że rankingi szkół mogą mieć wpływ na sposób świadczenia poradnictwa zawodowego dla młodych ludzi. Myślenie nauczycieli o zapewnieniu przyszłych źródeł finansowania i wynikach placówki (średnia z wyników egzaminów) skutkuje tym, że gorsi uczniowie mogą być nakłaniani do zmiany szkoły (odradza się im kontynuowanie nauki w klasach przygotowujących do matury – 6th form).

Wyniki badania wyraźnie pokazują, że istotne informacje o zmieniającej się ofercie edukacyjnej dla młodzieży w wieku 14–19 lat najwyraźniej nie docierają do nauczycieli – konieczne jest usprawnienie ich przekazywania przez agencje rządowe. Dobrym przykładem może być brak wiedzy na temat portalu rządowej Agencji Rozwoju Zawodowego Nauczycieli (Teacher Development Agency), na której zebrane są informacje na temat doradztwa zawodowego w szkołach uwzględniającego ostatnie reformy. Nauczyciele prawie w ogóle nie korzystają z dostępnych na tej stronie

³³ R. Pring et al., *op. cit.*

zasobów, mimo że znajdują się tam pomocne, szczegółowe informacje. Płyne z tego wniosek, że być może portale internetowe nie są w stanie zastąpić osobistych rozmów; w takiej sytuacji skutecznym rozwiązaniem byłoby połączenie obu tych form poradnictwa.

Nauczyciele mają inne zdanie niż uczniowie na temat tego, czym poradom 16-latków wierzą najbardziej. Wynika stąd, że powinni oni pogłębiać swoją wiedzę, aby zapewnić sobie wiarygodność, a przede wszystkim aby móc informować rodziców o wszystkich opcjach dostępnych dla ich dzieci. Wydaje się, że nauczyciele odgrywają kluczową rolę w informowaniu rodziców/opiekunów, ponieważ ci „dysponują niewielką wiedzą na temat aktualnych, szybko zmieniających się ścieżek kariery oraz pełnego wachlarza dostępnych kwalifikacji”³⁴.

Nauczyciele zasadniczo są pozytywnie nastawieni do różnorodnych dodatkowych form poradnictwa zawodowego dla uczniów, takich jak zapraszanie osób z zewnątrz w celu prezentowania dostępnych ścieżek kariery. Nie ma w tym nic dziwnego, ponieważ chcą dla swoich uczniów jak najlepiej, a ponadto takie inicjatywy odciążają przepracowanych pedagogów. Zapraszanie osób mogących przedstawić wiarygodne świadectwo (na przykład absolwentów zadowolonych z wyboru drogi „alternatywnej”) może motywować młodych ludzi do zastanowienia się nad własną przyszłością – wydaje się, że ta forma poradnictwa jest warta rozwinięcia.

Zważywszy na to, że państwa europejskie dążą do podnoszenia kwalifikacji zasobów ludzkich, wyrównania szans grup społecznych znajdujących się w gorszej sytuacji społeczno-ekonomicznej oraz zwiększenia mobilności społecznej, przedstawione badanie jest istotne nie tylko pod kątem sposobu przedstawiania młodym ludziom możliwości rozwoju kariery, ale także podejścia do udzielania poradnictwa zawodowego w szkołach. i chociaż nauczyciele niekoniecznie są negatywnie nastawieni do doradzania 16-latkom, jeśli takie porady mają faktycznie pomagać młodym ludziom w dokonaniu właściwego wyboru, potrzeba dużo wysiłku z ich strony i udzielanego im wsparcia.

Bibliografia

Arthur J., Harding R., *Citizens of Character: the values and dispositions of 14–16 year olds in the Hodge Hill Constituency*, UoB, Birmingham 2009.

Atwood G., Croll P., Hamilton J., *Re-engaging with education*, „Research Papers in Education” 18(1)/2003, s. 75–95.

Ball S., Maguire M., Macrae S., *Choice, Pathways and Transitions Post-16: New Youth, New Economies in the Global City*, Routledge, London 2000.

³⁴ DCSF, *Quality, Choice and Aspiration*, 2009, s. 24.

Ball S.J., *Class Strategies and the Education Market: The Middle Classes and Social Advantage*, Routledge, Falmer 2003.

Bauman Z., *Liquid Modernity*, Polity Press, Cambridge 2000.

Beck U., Beck-Gernsheim E., *Individualization*, Sage, London 2002.

British Chambers of Commerce, *Lost Talent – Not in Education, Employment or Training*, Oct. 2008, www.britishchambers.org.uk/.../lost-talent-not-in-education-employment-or-training.html.

British Youth Council, *Young People's views on finding out about jobs and careers*. National Children's Bureau and Youth NCB 2009.

Cabinet Office, *Unleashing Aspiration: Summary and Recommendations of the Full Report*, HM Government, London 2009.

Croll P., Atwood G., Fuller C., *Children's Lives and Children's Futures*, Continuum, London 2010.

DCSF, *14–19 Education and Skills*, 2005, <http://www.dcsf.gov.uk/14-19/documents/14-19whitepaper.pdf>.

DCSF, *Quality, Choice and Aspiration*, 2009, <http://publications.education.gov.uk/eOrderingDownload/IAG-Report-v2.pdf>.

Devine F., *Class Practices: How Parents Help Their Children Get Good Jobs*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Fuller C., Macfadyen T., McCrum E., Heighes D., Kempe A., „What should i do now?” An exploration of Information, Advice and Guidance provided for year 11 pupils, dokument zaprezentowany podczas konferencji British Education Research Association, 3–6 IX 2009, Manchester, England.

Fuller C., Macfadyen T., *Final report: a study of students studying vocational courses in FE: Reading: Progress South Central*, 2009.

„Getting On, Getting Ahead”, Cabinet Office Report, London 2008, <http://www.cabinetoffice.gov.uk/>.

Harding R., *The Function of Trust, with reference to the Birmingham Study of 14-16 year olds*, [w:] Arthur J. (red.), *Citizens of character: new directions in character and values education*, Imprint Academic, Exeter 2010.

Keys W., Fernandes C., *What do pupils think about school?*, NFER, Windsor 1993.

Keys W., Attitudes to School of Top Primary and First Year Secondary Pupils, NFER, Windsor 1995.

Macfadyen T., Fuller C., „What with your grades?” Further Education students on vocational courses, dokument zaprezentowany podczas konferencji British Education Research Association, wrzesień 2010: Warwick, England.

Maychell K., Pathak S., Evans C., Brooks, Lee B., Leaving at 16, NFER, Windsor 1998.

McCrum E., Macfadyen T., Kempe A., Information, Advice and guidance at Year 11: a pupil's perspective, dokument zaprezentowany podczas konferencji British Education Research, 3–6 IX 2009: Manchester, England.

Morris M., Advice and Guidance in Schools: a report prepared for the National Audit Office, National Audit Office, London 2003.

National Audit Office , Department of Education and Skills – Connexions Service for all young people, HMSO, London 2004.

Pring R. et al., Education for All: the future of education and training for 14–19 year olds, Routledge, London 2009.

Reay D., The zombie stalking English Schools: social class and educational inequality, „British Journal of Educational Studies” 54(3)/2006, s. 288–307.

Reay D., William D., „I'll be a nothing”: structure, agency and the construction of identity through assessment, “British Education Research Journal” 25(3)/1999, s. 343–354.

Roberts K. et al., Career Guidance: Constructing the Future, Institute of Career Guidance 2000.

UNICEF, Child Wellbeing in Rich Countries, 2007, http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf.